

חגורת הבקר של אפריקה

יצחק דגני, מערב אפריקה

דרום אפריקה. התפוקה ממנו נמוכה בהשוואה לבקר באירופה. הבקר באפריקה סובל מתחלואה, מליקויים בהזנה ומממשק לקוי. מדי פעם תוקפות את העדרים מגפות קטלניות. דוגמת דבר הבקר המשתולל בשנה זו בחלק גדול מאוד מן היבשת, קוטל מאות אלפים ומסב נזקים גדולים מאוד למגדלים.

כשלושה רבעים מן הבקר באפריקה מוחזק "בחגורת הבקר", שם שניתן לכנות בו את האיזור בו גדל הבקר, בדומה ל"חגורת התירס" המפורסמת בארה"ב. כמו ב"איזור התירס" האמריקני שיש לו מאפיינים אקלימיים מסויימים, כך גם ל"איזור הבקר" באפריקה ישנם מאפיינים משלו.

חגורת הבקר האפריקנית נמשכת במקביל לקו המשווה ומצפון לו, למן סנגל שבמערב אפריקה ועד לסומלי שבמזרח אפריקה. אורכה כרוחב היבשת האפריקנית, מעל 7,000 ק"מ. רוחב החגורה נע בין 1,200 ל-1,500 ק"מ, כאשר שוליה הדרומיים משיקים לאיזור הטרופי ושוליה הצפוניים משיקים למדבר סאהארה. באיזור זה יורדים מ-1,000 מ"מ גשם בשוליים הדרומיים ועד ל-200 מ"מ גשם בשוליים הצפוניים. רובו של האיזור מצטיין בשטחים הרריים נרחבים - הסוואנה האפריקנית המפורסמת המשמשת כר מרעה למיליוני ראשי בקר, וכן בית גידול לסוגים שונים של חיות בר. במזרח "מתרומם" השטח והופך להררי ולבעל

ענף הבקר תופס מקום ראשון במעלה באפריקה, בחשיבותו מבחינת תמיכתו בקיום האוכלוסיה ביבשת ענקית זו. בראיה ביולוגית אפשר לומר שהאדם והבקר חיים במין סימביוזה כאשר תכונתו העיקרית של הבקר - היכולת לאסוף מזון גם עתיר תאית ולהפכו על ידי התסיסה בכרס למוצרים זמינים לאדם - קובעת גם את אופן קיומו של האדם ורמת חייו. בתקופות בצורת אשר הינן כה תכופות באפריקה, מתים מליוני ראשי בקר, מופיעה תמותה רבה בקרב הוולדות ובני הבקר הצעירים, וכן פוקד גל של הפלות את עדרי האמהות ההרות. כתוצאה מכך יורד "הלחץ" מעל שטחי המרעה מחד, אך מאידך פוקד רעב את האוכלוסיה. רעב זה משפיע על הילודה ורמת התמותה של אוכלוסית בני האדם.

עקב הקושי בעריכת סטטיסטיקה מדוייקת, אין יודעים במדוייק מה מספר ראשי הבקר המצויים כיום באפריקה. מפי מומחים מקומיים שמעתי הערכות שונות, שנעו בין 90 ל-130 מליון ראשי בקר בכל רחבי היבשת. מכל מקום היחס בין אוכלוסית הבקר לאוכלוסית האדם הוא 3:1, דהיינו ראש בקר אחד על כל שלושה בני אדם. לשם השוואה: לו במדינת ישראל היה קיים "היחס האפריקני", הרי שהיו לנו בארץ כמיליון ורבע עד מיליון וחצי ראשי בקר.

הבקר באפריקה, רובו ככולו, מוחזק בתנאים אקסטנסיוויים לחלוטין, למעט כמה עשרות אלפי ראש במרכז וצפון היבשת, ולהוציא את

ניגריה מחזיקים במרעה מאות אלפי ראשי בקר. מדי פעם הם אוספים כמה מאות ראשים, מקבצים אותם לעדר, ונוהגים אותם דרומה, מהלך כ-1,000 ק"מ. מסע כזה נמשך כמה שבועות, שבמהלכו הבקר נע באיטיות וממשיך ללקט מרעה בדרך. בהגיעו לאזורים המאוכלסים של דרום ניגריה, נמכר הבקר בכ-1,000 נְיִירוֹת (המטבע הניגריני) הראש, שהם כ-1,300 דולר אמריקני לפי השער הרשמי, דהיינו כ-3 דולר לק"ג למשקל חי. זהו מקור עושר וכוח גדול מאוד לשבטים הללו הנחשבים לחזקים מבחינה כלכלית ופוליטית. השבטים הללו חיים ומאורגנים בצורת חיים המזכירה במקצת את הבדואים. הם חיים סביב לעדרים וחלק מן השבט נע עם העדרים משטח לשטח, בהתאם להימצאות מרעה ומים.

טפילים חיצוניים ופנימיים

הבקר האפריקני, וביחוד זה הנמצא קרוב יותר לאזור המשווני, סובל מטפילים שונים. הטפילים החיצוניים הנפוצים הם הקרציות, בעוד שהטפילים הפנימיים הנפוצים הם כמה מיני תולעים, בעיקר תולעי סרט שטוחות הנמצאות במערכת העיכול, וכן תולעים עגולות התוקפות אברים פנימיים שונים בגוף הבקר. פרט ל-2-3 מחלות מגפתיות, נחשבים הטפילים הללו לבעיה הרפואית החריפה ביותר ולפיכך קיים ביקוש לחומרים כמו אסונטול נגד קרציות ותכשירים שונים של רינטל נגד תולעים. יש וטרינרים העובדים כאן שטוענים, כי בעצם הנוכחות של כמות קטנה של קרציות על כל בהמה היא רצויה, כיוון שהקרציות הללו נושאות כמות מסוימת של טפילי מחלות טרופיות ובעיקר קדחות קרצית. כתוצאה מכך הן גורמות לחיסון הבקר. בעדרים שטופלו באופן דרסטי נגד קרציות, נתעוררו בשלב מאוחר יותר בעיות של תחלואה במחלות טרופיות, והתקבלה הדעה שעקב בעור הקרציות מאבד הבקר את חיסונו הטבעי.

מחלות דבר הבקר

בשנים 1981-1983 הופיעו התפרצויות רבות של דבר הבקר בכל רחבי היבשת האפריקנית.

אקלים נוח יותר. לפיכך המזרח מתאים יותר לגידול בקר מבחינה אקלימית.

השטח הענקי הזה מחולק בין 16 ארצות מערב אפריקה, 3 מתוך ארצות מרכז אפריקה ו-9 מתוך 13 מדינות מזרח אפריקה, בסה"כ 28 מדינות. היחס בין אוכלוסית הבקר לבין אוכלוסית האדם שונה, ונע בין 1:1 כמו בסומאלי שבמזרח אפריקה שבה כ-3 מיליון ראשי בקר וכ-3 מיליון בני אדם, ל-10:1 בניגריה שבמערב אפריקה שבה כ-10 מיליון ראשי בקר וכ-100 מיליון בני אדם.

ניגריה, עתירה באוכלוסיה, מהווה איזור קליטה לבקר, הנע דרומה ממדינת ניג'ר ומערבה ומכיוון צ'אד, בעדרים גדולים, העושים ברגל מאות אלפי ק"מ עד למקומות המאוכלסים בניגריה שם הם נשחטים. הבשר והעורות משמשים את צרכי האדם ואילו העצמות מיובשות ונטחנות ומשמשות להזנת עופות.

מבחינה תזונתית סובל הבקר באפריקה ממחסור של מינרלים וויטמין A. הרעיה מתבצעת באזורים שבהם הקרקע נדלדלה במשך דורות והעשביה החד שנתית והרב שנתית המשמשת למרעה, חסרה יסודות וכן מלח בישול שלהם הבקר זקוק. כתוצאה מכך התשומה הקנויה היחידה כמעט היא אלפי טונות של אבני לקיקה המפוזרות במרעה על ידי בעלי העדרים. אבני לקיקה אלו מכילות מלח וכן 5-6 יסודות קורט, שבלעדיהן היה הבקר סובל עוד יותר.

בעונת הגשמים כאשר הצבע הירוק שולט בצמחיה, הבקר מנצל את המרעה גם כדי להפיק ממנו ויטמין A ולאגרו בכבד. אותן בהמות המצליחות לאגור ויטמין A, מסוגלות לעבור את עונת היובש ואף להרות ולהמליט. בהרבה מקרים חסר של ויטמין זה בעונה היבשה גורם להפלות ולתחלואה. וטרינרים אירופיים שעבדו עם עדרים באפריקה, מספרים כי זריקה של כמה מאות אלפי יחידות ויטמין A לפרה בעונת היובש יכולה ל"החיות" עדרים שלמים.

עדרי הבקר מהווים מקור לעושר בלתי נדלה לבעליהם. לדוגמה: השבטים הפרילונים בצפון

בקר לחלב בחגורת הבקר

מיעוט קטן של בקר, באיזור הבקר האפריקני, משמש לייצור חלב במתכונת שאנו מכירים בישראל. הארץ המובילה בתחום הזה היא קניה, שבה יש רפתות עם בקר שחור-לבן לחליבה. בקניה יש בסה"כ כמה עשרות אלפי פרות לחלב. בניגוד מונים כמה עשרות רפתות כאלו, בעיקר בצפון המדינה. ידוע שישראלים תיכנונו, בנו וניהלו רפת גדולה לחלב ליד לאגוס. כאשר הישראלים עזבו, שחטו המקומיים את הפרות, וכיום המבנים עומדים ריקים. הדבר היחיד הנמצא בשימוש הוא מכון התערובות שבו מייצרים כיום תערובות לעופות ומוכרים אותן בשוק החופשי.

בעוד כמה ארצות כגון סומאלי, אתיופיה ואחרות מצויות חוות בודדות, אך מכל בחינה שהיא אלו בטלות בשישים.

ולבסוף, ואולי החשוב מכל, נסיתי פעם פעמים לאכול מבשר הבקר האפריקני. בדרך כלל זה בשר רזה ומצטיין בקשיותו, הגם שניסנו לבשלו שעות רבות. בליט ברידה, אנו אוכלים כאן בשר בקר מיובא מאירופה ו/או בשר עוף.

כיום מעריכים כי זו בעיה מספר 1, המשמידה מאות אלפי ראשים וגורמת נזקים כספיים. המחלה נזכרת עוד בתנ"ך כאחת מ-10 מכות מצרים. היא מצויה בצורה אנדמית באתרים שונים בכל היבשת. מדינות המערב, בעזרת האו"ם והאירגון לאחדות ארצות אפריקה אירגנו מבצע נרחב בתחילת המחצית השנייה של המאה הזאת, שנמשך כ-10 שנים. במהלכו הצליחו לעצור את המגפה אך לא לבער אותה כליל. כיוון שהנוגדנים הטבעיים של דבר הבקר עוברים מהאם לולד דרך השיליה, הרי לפני המבצע הזה, במשך המחצית הראשונה של המאה ה-20, התקיימה רמה מסוימת של חיסון טבעי והוא אשר ניטרל במקרים רבים התפרצות אקוטית. כתוצאה מבעור המחלה בין השנים 1962 עד 1972, ירדה רמת החיסון הטבעי בדורות הבקר שנולדו בין השנים 1972 עד 1980, וזה אשר הכשיר את המצב להתפרצויות החדשות של השנים 1980-1983.

בשנת 1972 בערך, כאשר נדמה היה כי המצב השתפר, הופסקה התמיכה של ארצות המערב והמומחים הורים חזרו לארצותיהם. מאז נעשה מעט מאוד בתחום זה ועכשיו "אוכלים את התוצאות".

תנובות שיא של פרות הולשטיין מארה"ב בחולות סעודיה

המלבה"ד רענן וולקני

שהופקה ממשלוחים קודמים של בקר פריזי אירופי.

יותר מ-10,000 פרות הולשטיין נירכשו מארה"ב למפעלים גדולים בסעודיה. לדעת בקיאים ישנם סיכויים לייבא ב-2-3 השנים הקרובות עוד 10,000 פרות. בוקרי ארה"ב יפיקו תועלת רבה מאפשרויות שיווק אלו. אגודת "פרות הולשטיין" וייצואנים שונים מארה"ב, הם הפותחים את שוק סעודיה להישגי הגזע הזה.

מבול ההכנסות שהצטברו כתוצאה מעלית מחיר הנפט ב-10 השנים האחרונות, מאפשר לממשלת סעודיה להקציב סכומי כסף גדולים

בוקרי ישראל מודעים לספקות שליוו הכנסת בקר משובח גבה תנובה לאזורים צחיחים. שנים רבות משתבחים אנו בהישגי התנובות ובעדד בקר החלב בכלל, ובצאצאיו שנמכרו לאירן ולארצות אחרות.

בחוברת 10.10.83 של הורדו דיירימן כותב ויליאם מילר על ההישגים של בקר הולשטיין, שהובא מארה"ב לסעודיה. בקר הולשטיין זה מארה"ב זיעזע את תפישת הסעודים בדבר אפשרות הייצור של הפרה. אחת הפרות ייצרה 12,300 ק"ג, ואילו הממוצע לפרה הוא 5,900 ק"ג. ממוצע זה גבוה משמעותית מכל תנובה